

Een huis vol boeken 1

Elf jaar geleden werd in de Utrechtse binnenstad een van de grootste Nederlandse privébibliotheken aller tijden geveild – de collectie van wijlen uitgever Polak. Dit jaar nog zal dat record sneuvelen als de collectie van Boudewijn Büch (1948-2002) onder de hamer komt. De ruzie tussen de erven Büch over het lot van de verzameling – naar schatting 125.000 boeken – is bedwongen, en de veilingwereld heeft het definitieve ja-woord van de familie gekregen. Büch bezat naar eigen zeggen 'ruim honderd strekkende meter Goethe-gekte in boekvorm'. Ook vereerde hij Napoleon, Otto von Bismarck, Keizerin Elisabeth ('Sisi') van Oostenrijk, Herman Melville en Arthur Conan Doyle. Hij verzamelde oude reisboeken, had een 'dode-ijsberen boeken' verzameling en een verzameling 'Schrijvende Gekroonde Hoofden En Andere Adellijken'. Büch verzamelde alles van de schrijver Robert Louis Stevenson, maar ook van diens grootvader Robert Stevenson, de vuurtorendeskundige. Hij verzamelde extreemrechtse literatuur en alles over de dodo en de coelacanth. Paste een boek niet in zijn verzameling, dan kon het altijd nog terecht op het plankje 'Gekke Boeken'. De bibliotheek is zo groot dat deze nooit in één keer geveild kan worden. Maar het is niet de kwantiteit alleen die de collectie zo bijzonder maakt. In 1998 ontving Büch een catalogus van een Amerikaanse antiquaar waarin een eerste druk van het boek Moby Dick (1851) werd aangeboden. Vraagprijs: 50.000 gulden. Na een dag dubben belde Büch er achteraan: 'Ik hoopte met heel mijn hart en ziel dat het al verkocht was, want anders had ik het werkelijk moeten én willen aanschaffen.' Had Büch ooit de lotto gewonnen, dan was hij meteen op zoek gegaan naar deze eerste druk. Voor de kenners: de Britse editie, met de titelafwijking. Johan Polak was volgens 'zijn' catalogus een liefhebber van boeken. De overtreffende trap is een van boeken bezeten mens.

Arnold J. Berkman van boekhandel De Slegte in Groningen herinnert zich een voorval van meer dan twintig jaar geleden, uit de tijd dat hijzelf nog in het Amsterdamse filiaal van De Slegte werkte. Büch had een boek apart laten leggen, om het later op te komen halen. Toen hij dat wilde doen, was het van de aardbodem verdwenen. 'Ik wist niet wat ik meemaakte. Een theater! Stampvoetend stond hij aan de balie. Hoe dit nou kon, wie het nu dan had ... De hele wereld is tegen mij ... Het leek

wel of hij in complottheorieën geloofde.' Ton Kok van Antiquariaat Kok in Amsterdam herinnert zich een haast identiek voorval. Büch had een paar boeken ter reservering op de toonbank gelegd en was even naar het bureau van Kok gelopen. Toen hij weg wilde gaan, bleken de boeken onvindbaar. Misschien waren ze door een andere klant gepakt, misschien per ongeluk verkocht of door een medewerker naar het magazijn gebracht'. Wat heeft hij daarover lopen zeuren. En het waren helemaal geen zeldzame of onvindba-

re titels.' Ook Eric Schneyderberg van AENIGMA books & prints in Amsterdam weet dat Büchs liefde voor het boek opmerkelijke trekken kon vertonen. 'Soms viel zijn oog op een titel die nog maar net binnen was en dan moest hij het hebben. Hij kon het bloed dan onder je nagels vandaan halen. Dat ik het zelf nog niet eens had bestudeerd was voor hem onbelangrijk. Hij wou het dan persé direct van je kopen. Daar ben ik een keer verschrikkelijk mee het schip ingegaan.'

Als Büch op oudejaarsavond 1997 aan zijn dagboek *Een boekenkast op reis* begint, schrijft hij: 'Hoop dat morgen de winkels open zijn, anders wordt het weer zo'n dag van hangen en eindeloos kijken naar Cartoon Network.' Zelf noemde Büch zich 'gewoon koopziek'. Schneyderberg: 'Boudewijn koketteer-

de soms met zijn koopdwang. Zo van 'kijk mij eens gek doen.' Na de dood van Boudewijn las je overal van die verhalen hoe hij in de stromende regen door Amsterdam fietste, met aan zijn stuur bungelende, half kapotte plastic tasjes vol half vergane boeken. Onzin! Hij wist heel goed wat hij deed.

Dat was nou juist zo aangenaam. Als iemand een duur boek bij je koopt, denk je soms alleen maar 'kassa!' Dat gevoel had je bij Boudewijn nooit. Bij Büch thuis was alles keurig op orde. Hij kocht veel, en de eerstvolgende keer dat je bij hem kwam, bleek alles al weer verwerkt. Litho's of kaarten waren ingelijst, de boeken stonden op hun plek, de stapels waren opnieuw gestapeld.' Gert Jan Bestebreurtje, volgens velen dé antiquaar voor oude reisboeken en tevens lid van de Vriendenkring Boudewijn Büch: 'De laatste jaren ging ik ongeveer maandelijks bij hem op bezoek. Vaak gebeurde dit: ik had hem wat geleverd en dan kwam hij bij mijn volgende bezoek met allerlei titels aan die hij in die boeken was tegengekomen. Die moest ik dan voor hem gaan zoeken. Schneyderberg: 'Los daarvan ging het Boudewijn inderdaad niet om de boeken die hij had, het ging om de boeken die hij niet had.' Voordat Schneyderberg zijn eigen zaak opende, runde hij ruim tien jaar het antiquariaat van De Slegte Amsterdam. In die hoedanigheid maakte hij twee verkoopcatalogi met voorstudies, handschriften en typoscripten die Büch hem had gegeven. Een van die typoscripten bevat een hoofdstuk uit een nooit verschenen boek over zijn verzamelwoede dat Büch in 1993 voor De Slegte schreef. Schneyderberg wijst de passage aan: 'Het zijn niet de gelezen boeken die mij opwinden; nee, de deeltjes die ik niet bezit ontregelen mij.' Een ongepubliceerd hoofdstuk is getiteld *Die Ene Seconde*: 'Die ene seconde van het uitgekakte pakje, van de afhamering en aankoop op een veiling, van die eerste seconde dat je een boek ziet

staan in een antiquariaat. Die ene seconde, daar doe ik het om. Ik weet – ik ken het uit de romanliteratuur – dat er mooier en langduriger geluk bestaat, maar ik doe het maar steeds met die ene seconde.' Op dat moment had Büch omgerekend ongeveer elf uur geluk gekend. 'Elf uur geluk op een half mensenleven. Er zijn telefoonkaartenverzamelaars die het met minder moeten doen.' Büch verzamelde geen boeken over sport, wiskunde en moderne Nederlandse literatuur, maar verder verzamelde hij zo ongeveer alles. Schneyderberg leverde een oude, met de hand ingekleurde kaart van de Namibische kust, maar ook een boek over hamsters uit 1712; hij verkocht Büch de handtekening van Willem van Oranje, maar ook die van Elvis Presley. Büch bezat het condoleanceregister van de begrafenis van de dichter Nijhoff, gesigineerd werk van Willem.

Bilderdijk, Betje Wolff en Aagje Deken; originele brieven van Franse dichters als Mallarmé en Verlaine, moor ook originele tekeningen van Käthe Kollwitz en grafiek van Roy Lichtenstein. Schneyderberg: 'Moet ik nog even doorgaan? Je kunt het zo gek niet bedenken of hij verzamelde het. En altijd van de hoogste kwaliteit. 'Een tijd lang leverde Schneyderberg materiaal dat direct of indirect met Andy Warhol te maken had. Originele zeefdrukken, foto's van Warhols atelier The Factory en gesigineerd werk. Büch bezat het Stones-album *Sticky Fingers*, met het hoesontwerp van Warhol. Büchs exemplaar was niet alleen door Warhol gesigineerd, ook de penis op dit exemplaar was door Warhol met viltstift bijgetekend. Zeldzaam en kostbaar

materiaal. 'Na een tijdje zei ik tegen hem dat hij mijn inkoopadres wel mocht hebben. Hij had immers al zoveel gekocht. Maar daar wou hij niks van weten. Nee, joh, lever jij mij dat nou maar.' Zo was hij.

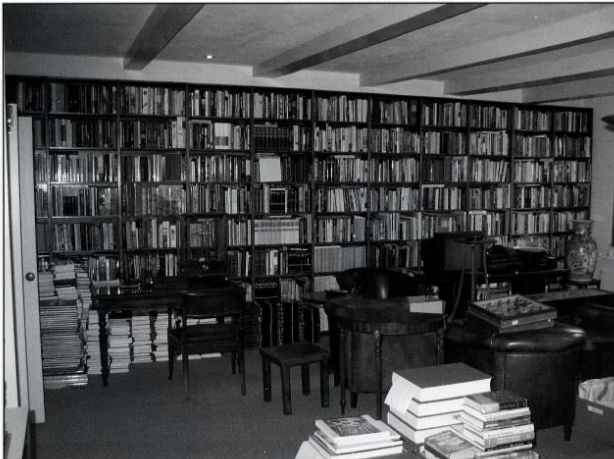
Büch had grote belangstelling voor titels waarvan hij wist dat die in de bibliotheek van Goethe hadden bestaan. Kok: 'Op een dag zag hij er bij mij één liggen. Hij vroeg wat het boek kosten moest, ik noemde een bedrag, en hij kocht het. Later kwam hij boos terug: het bleek een roefdruk te zijn. Ik zei dat hij de rekening kon verscheuren en dat hij het boek mocht houden. Toen ik later op mijn rekening keek, bleek hij toch een paar tientjes voor het boekje betaald te hebben. Dat was een kwestie van correctheid en wederzijds vertrouwen – en oude code in de wereld van het antiquariaat. Het negeren van die code kon Büch woest maken. In zijn dagboek vertelt Büch hoe hij bij Antiquariaat Asher in IJmuiden een boek van vijfduizend gulden wil bestellen. Eigenaar Chiel Roos (en niet De Roos, zoals Büch hem consequent blijft noemen) stelt Büch voor een pro-formarekening te sturen en het boek te leveren zodra de rekening is betaald. Büch reageert gepikeerd: 'Ik speel bij het zaken doen zelden op mijn poot, maar in het geval van het boekenantiquariaat laat ik mij door niemand zo behandelen. 'Het is voor Büch reden om deze winkel voortaan links te laten liggen: 'Nee, met die meneer De Roos moet ik maar geen zaken meer doen.' Schneyderberg: 'Een goede en zeker je beste-klant moet je met respect behandelen. Als je dat niet doet, dan loopt hij weg.'

Bestebreurtje heeft dat niet aan den lijve ondervonden, maar er wel veel over gehoord: 'Als je hem een verkeerde druk verkocht, dan was het mis. Dan voelde hij zich beledigd en belazerd. Hij kon behoorlijk lange tenen hebben.' Schneyderberg: 'Je moest je huiswerk doen en weten wat je hem verkocht. Hij had een hekel aan gemakzucht en hield er van je uit te testen.' Antiquaar Bert Hagen, door Büch in 1998 nog als 'favoriet' bestempeld, zag zijn gewaardeerde klant van de ene op de andere dag niet meer verschijnen. 'We waren goed bevriend, maar plotseling bleef hij weg.' De reden heeft Hagen nooit mogen vernemen. Betalingsproblemen lagen volgens Hagen niet aan het wegblijven ten grondslag: 'Het duurde wel eens even, maar dat is heel normaal in het antiquariaat. Het ging ook om forse bedragen. In een goed jaar kocht hij bij mij soms wel voor een ton. Als ik goed spul had tenminste. In mindere jaren was het toch gauw nog veertig à vijftigduizend gulden.'

Büchs collectie oude reisboeken bevat meerdere exemplaren met een waarde van 50.000 gulden. Toen hij bij Barend en Van Dorp vertelde dat hij de pik van Napoleon graag zou willen bezitten noemde hij zonder blikken of blozen een bedrag in die richting. 'Wie weet waar het te koop is, kon mij een brief schrijven.' Als Büchs exemplaar van Daniel Defoe's *Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe* (1719) inderdaad de echte eerste druk is, kan het op een veiling tienduizenden euro's opbrengen. Ook eerste drukken van Goethe kunnen tienduizend euro kosten. Büch moet in goe-

den doen zijn geweest. Kok: 'Hij verdiende echt veel. Vooral zijn lezingen werden goed betaald. Op congressen moest hij de avond leuk afsluiten. Zo iets bereidde hij nooit voor. Op de heenreis bedacht hij in de auto een verhaal en vertelde dat uit z'n hoofd. Ook zijn optredens in Barend & Van Dorp leverden veel op – waar hij ook was, hij werd met een taxi gehaald.' Schneyderberg voegt daar aan toe: 'Vergeet niet dat Boudewijn een zeer succesvol schrijver was, zijn boeken verschenen in oplagen van tiendu-

zenden stuks, van *De Kleine Blonde Dood* zijn zelfs meer dan een kwart miljoen exemplaren verkocht. Hij schreef ook talloze columns. Toen hij mij het bedrag noemde dat hij voor die reclamespotjes van Lassie kreeg, dacht ik bij mezelf: voor dat geld ga ik naakt op die kameel, als het moet met een familiepak rijst tussen de billen.' Om Büch in de Snoecks-almanak te krijgen, bood de Belgische uitgever Büch 8.000 gulden voor een artikel. Büch weigerde. Schneyderberg: 'Een schijntje.'

Geld speelde geen rol, maar de huisvesting van de bibliotheek was een probleem. Büch heeft zelfs even overwogen een eigen antiquariaat te beginnen. Toen Schneyderberg op het punt stond zijn nieuwe winkel op te richten vroeg Büch of hij niet liever samen met hém een antiquariaat wilde beginnen. 'Ik zei: Boekhandel Boudewijn Büch zeker?

Nee, dat bekt niet. We hebben het er daarna nooit meer over gehad, en ook achteraf leek het me niet het allerbeste plan. Maar als ik had doorgezet, had hij het misschien ook serieus overwogen.' Kok: 'Het huis was gewoon vol. Toen we eens na afloop van een etentje naar huis liepen vroeg ik hem of hij het niet erg vond dat er thuis nu niemand op hem zat te wachten. Hij zei: Stel nou dat ik verliefd word, en zo'n vrouw staat na een paar maanden met wat koffers bij mij op de stoep – waar moet ik die in Godsnaam nog kwijt?

We hebben ook een tijd overwogen samen een opslag te kopen. Hij kon extra ruimte gebruiken, ik ook. Maar het is er nooit van gekomen.' Beste-breurtje: 'Het laatste jaar van zijn leven heb ik het met Boudewijn veel over zijn bibliotheek gehad. Die was fysiek niet meer hanteerbaar. In het begin kon alles netjes op de planken. Later werd de ruimte tussen de boeken en de plank daarboven ook gebruikt. Daarna moest hij de tafels gaan gebruiken. Op het laatst stonden de boeken in stapels op de grond. Hij heeft even over

een soort opslag gedacht, maar dat plan was weer snel van de baan: zijn bibliotheek was een handbibliotheek, geen statisch geheel. Hij gebruikte de collectie voor zijn eigen boeken, artikelen en tv-programma's. In een opslag zou het materiaal niet meer onder handbereik zijn.'

Als alles volgens planning verloopt moet dit jaar een eerste veiling plaats vinden. Het past precies in Büchs definitie van geluk: een boek in een museum kan nooit de extase van die ene seconde geven. Kok en Bestebreurtje zullen zeker naar de veiling gaan, niet uit sentiment, maar uit zakelijke motieven. Beiden weten nog goed wat ze hem verkocht hebben, en veel zaken zouden ze graag nog eens willen verhandelen.

Schneyderberg gaat niet. Hij heeft geen zin in 'een mediafestijn met 17

tv-camera's en 24 journalisten.' Hij vreest dat de kijkdagen een 'nationaal uitje' zullen zijn – met het hele gezin Büchs boeken bekijken. 'Ik zal wel stiekem schriftelijk bieden, ik weet tenslotte hoe de spullen er uit zagen. Dat wil zeggen: voordat half Nederland er met z'n tengels aangezeten heeft.' Schneyderberg denkt nog bijna dagelijks aan Büch. Een aandenken heeft hij al. 'Ik zal je iets laten zien waarvan je de tranen in de ogen zullen springen.' Schneyderberg staat op en loopt het souterrain in. Even later legt hij een single van de Rolling Stones op tafel. 'Door alle Stones gesigneerd bij hun optreden in het Kurhaus – het optreden van Boudewijn zeg maar. Hij wist dat het plaatje er aan kwam, maar ik heb het hem niet meer kunnen laten zien. Let je even op de titel? *It's all over now.*'

© **Martijn Steenbergen**

punt/komma 6, oktober 2004